

GÖKNİL HN
MESRUR BEY
YUSUF BEY

"seçkin tavır"lı arkadaşlar merhabalar, ilk görüşmemizden sonra nasılsınız? okuma değerlendirme çalışmalarınız nasıl ilerliyor?

ben "kavraşimler"ı ters sırada okumaya devam ediyorum,
"ezbersizlik-koşullanmadayım".

sorgulamadan öğrenmenin hastalıklı yönü anlatılırken, belleme olarak dilimize geçmiş bir kavram "ezber"in, diğer dillerdeki karşılığının kullanılması, bir zorluk değil mi? bunu anlamakta güçlük çekiyorum.

selamlar saygılar
Cem Özkan

Dilimizdeki "belleme" fiili doğru olarak "belleğe yerleştirmek, tutmak, kaydetmek" anlamına geliyor ve bellenecek bilginin sorgulamaya açık mı kapalı mı olduğu açıklamasını içermiyor. Türkçemizin -dünyada çok beğenilen bir özelliği olan, aynı bir sözcüğün birkaç anlama gelebilmesi burada devreye girerek, bellenen bilginin diğer özelliklerini de açıklayabiliyor. "Sorgulamaksızın belleme" ya da "kuşkusuzca belleme" ya da "sorgulamaya açık olarak belleme" biçiminde tam olarak ne dediğimizi anlatabiliyoruz. Yani, "sorgulamaya kapalı olarak belleme" deyiminin tek sözcüklük bir karşılığı yok ve bence bu bir eksiklik de değil.

Diğer dillerde ise tek kelimelik karşılıklar var: Farsçadaki "ez+ber", İngilizcedeki "by heart", Fransızcadaki "par coeur" bunlardan birkaçı. Bu dillerde ezber bazen "sorgulamaya kapalılık", bazen de "belleme" anlamında kullanılıyor. Fakat İngilizce ve Fransızca da bu karışıklığı gidermek için bizdeki bellemenin tam karşılığı olan memorization kullanılıyor; Türkçemizde ise ezber sadece belleme anlamında kullanılıyor ve sorun da tam burada başlıyor.

Tabii ki her kültürün kendine özgü sözcükleri vardır ve bu normaldir. Örneğin bizde "buz" sözcüğü ile ifade edilen kavram, Kuzey ülkelerinin dillerinde 10'dan fazla sözcükle karşılanıyor: erimekte bulunan buz, kristal buz, kardan olma buz, sudan donma buz vs vs. Bu çeşitlilik tabii ki o iklimlerin yol açtığı bir tür zorunluktur.

Bizim kültürümüzde ise sorgulamadan belleme çok başat. İtaat ve biat uzun yüzyıllar yerleşmiş değerlerimiz olmuş ve modern çağda da bunları sürdürmüştük. Şu anda en modern görünümlü ailelerde dahi "sormak, sorgulamak" bir çeşit ayıptır. Dilimizdeki "hesap sorma, hesap verme" deyimleri bir çeşit suçlama anlamına gelirken, accountability terimi bir saygınlığı ifade ediyor ve mesela yüceltilecek bir kişi için "o çok accountable bir kişidir" denilebiliyor.

Bunun gibi başka örnekler de var; örneğin "çıkar çelişkisi" deyimini dilimizde yoktur. Bunun yerine kullandığımız çıkar çatışması ise tamamen farklıdır.

Bununla beraber sorgulamaya kapalılık anlamındaki ezber yavaş yavaş kavram dağarcığımızıza girmeye başladı. Bunda BNGV'nin bir etkisi olduğunu sanıyorum. Fakat mesele sadece bir terimin dile girmesi değil, kullanıma girmesidir. Bu ise ancak birkaç nesil içinde olabiliyor. Ama bir yerden başlamak lazımdı.

Şimdilerde mümkün olduğu kadar ezber ve bellemeyi yanyana kullanıyorum ki ikisinin aynı şeyler olmadığı anlaşılın diye. "Ezberle belleme", "sorgulayarak belleme" gibi terimleri yeri geldikçe kullanıyorum.

Bu noktada şunu sorabilirsiniz: bunca yıl dilimize "belleme" olarak yerleşmiş bir kelimeyi kurcalayıp da milletin kafasını karıştıracağınıza, ezberi kazandığı anlamıyla bırakıp, sorgulamaya kapalılık için yeni bir sözcük icat etmek daha iyi olmaz mı idi?

<http://www.tinaztitiz.com/yazi.php?id=356> adresindeki yazımda "sözcük ağacı" kavramından söz etmişim. Yüksek düzeyli dillerde her sözcüğün, beş duyudan en az birisine karşılık gelen bir gövdesi oluyor. Örneğin Arapçada bu gövde genellikle 3 harften oluşuyor. Örneğin "nkd" (tuhaf ama bazılarının 3ü de sessiz olabiliyor) dişlemek anlamına geliyor. Bu gövdeye kalın dallar, kalın dallara ince dallar ilh giderek yapraklar eklenerek somuttan soyuta doğru gidiliyor. Yani gövde somut (beş duyudan birisiyle algılanabiliyor), yapraklar ise en soyut kavramlara karşılık geliyor. Bu eklemeler ise ön ve ard eklemeler yoluyla yapılıyor.

Buna göre nkd gövdesinden tenkit (bir fikrin dişlenmesi), "münekkit" (fikri dişleyen, eleştiren olup ön ek yoluyla türetilmiş), münekkitan (eleştirmen sınıfı olup ard ekle üretilmiş) anlamında. Buradaki dişlemek deyimi, paraların altından yapıldığı kültürlerden gelen bir yükleme. Her halde o zamanki enflasyon nedeniyle altın içine yabancı madde karışıkça saflığı azalıp sertliği artıyor. O devirde herkes yanında sertlik ölçme aleti bulunduramadığı için en basiti dişleyip diş izinin büyüklüğüne bakıyorlar.

Diş izi ne kadar geniş ise para o kadar saf altından yapılmış oluyor. Bu nedenle dişlemek bu denli önemli bir kavram.

nkd > tenkit

nkd > kedi (dişleyen hayvan) > cat

İşte bu nedenle, ezber sözcüğünün (ez=göğüs, yürek) gövdesinin korunması ve ber ard ekiyle (...den) göğüsten, yürekte olarak orijinal anlamının korunması önemliydi. Ayrıca da, ezber'e yüklenmiş olan kavramın tam da karşılığı olarak belleme dururken yeni bir "sorgulamaya kapalılık" deyimi üretmedik.

Dikkat edilirse bu çapraşık durum bir kültür değişiminin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkıyor. Toplumumuz geliştikçe bir yandan başka toplumların yabancı oldukları kavramları onlara taşıırken, biz de bize yabancı olan kavramları alacağız ve belki uzun zaman sonra birbirini daha çok anlayan toplumlar ortaya çıkacak. Ama eskimolarda yine yüzlerce balık tutma terimi, ekvatorlarda yaşayanlarda ise onlarca sıcaktan korunma deyimi bulunacaktır.

Umarım, durumu aydınlığa kavuşturabilmişimdir.

Selamlar, sevgiler ve başarılar

M.Tınaz Titiz